

cial, tan poc assortit d'estudis i publicacions. La sistemàtica és essencialment anglosaxona (inducció de casos concrets, més que deduccions de principis generals), encara que l'autora inicial sigui francòfona. Això fa l'obra quelcom reiterativa. Però la seva utilitat és molta, especialment la versió francesa, més propera als nostres problemes perquè parteix d'una tradició jurídica

semblant i d'una estructura lingüística paral·lela amb el català o el castellà. Un bon exemple d'això és l'apèndix de l'obra anglesa, on es proposa la substitució de paraules angleses d'origen llatí per altres d'origen anglosaxó, més quotidianes per al ciutadà mitjà, però que per a les nostres llengües no té cap sentit.

Joaquín BAYO

Albert BRANCHADELL I GALLO, *Liberalisme i normalització lingüística*, Barcelona, Empúries, 1997.

Enmig de la proliferació d'assaigs entorn del procés de normalització lingüística, els dos treballs publicats per aquest professor de filologia catalana de la Universitat Autònoma de Barcelona destaquen pel seu rigor formal, tant en la claredat ordenada de l'argumentació com en l'intent de conduir el lector, per un camí cartesià, vers les conclusions de l'autor.

El seu primer treball, *La normalitat improbable*, Empúries, Barcelona, 1996, ja va ser degudament lloat per la crítica i objecte de nombroses recensions i comentaris. Hi va quedar ben clar que Branchadell se situa en el bàndol, o si voleu en un dels bàndols, favorables a l'avenç del català. Però el treball que ara comentarem ha suscitat alguns dubtes en aquest sentit per tal com fins a cert punt hi festeja babelians

(el Fòrum Babel va sortir a la llum, però, després de la publicació del llibre) i altres suposats liberals, fent-los costat fins i tot contra l'opinió del mateix Tribunal Suprem en un dels pocs pronunciaments on aquest ha donat la raó a la Generalitat en el tema de la llengua a l'ensenyament (Sentència de la Secció Setena de la Sala Contenciosa Administrativa de 17 d'abril de 1996). A causa d'això i també per altres motius, el treball present ha estat lloat en els comentaris dels detractors de la política lingüística de la Generalitat i contestat pels partidaris de la recuperació del català. Destaquem en aquest sentit el treball de Jordi Bañeres *Quan les branques del liberalisme no deixen veure el bosc del nacionalisme* (Revista de Catalunya núm. 26, nova etapa, febrer de 1998, p. 11 a 24) i el d'Àngel Casti-

ñeira *Catalunya, nació sobirana o sobirania cultural* (Europa de les nacions núm. 37, primavera de 1998, p. 33 i 34). El primer d'aquests dos treballs recull, a la p. 18, les referències als comentaris positius que ha rebut el llibre de Branchadell des de sectors que aquest mateix considera adversaris de la normalització lingüística. Afegim-hi l'escrit *Llengua i emigració*, publicat pel Grup Promotor Fòrum Babel-Vallès al diari *El 9 Nou*, de 9 d'octubre de 1998. Amb posterioritat al llibre que ara comentem, Branchadell ha fet vores respecte a tots aquests darrers almenys en els articles d'*El País*, de 13 de gener i 1 de maig de 1998, i *La Vanguardia*, de 20 de febrer i 27 de maig de 1998.

Entrant ja en l'anàlisi dels aspectes que ens interessa remarcar del llibre que ara comentem, que confiem que complementi les recensions citades més amunt, val a dir que en la introducció l'autor ens presenta una síntesi ordenada del que exposarà a les pàgines següents. Hi accepta axiomàticament que «el liberalisme és la filosofia politico-moral vigent» (p. 8 i 15) i que és el suport ideològic en què es basen els adversaris de la normalització lingüística. Critica que alguns dels partidaris d'aquesta facin «abstracció de les consideracions morals» (p. 8), però el gruix de les seves pàgines el destinarà a exposar els arguments dels adversaris de la normalització lingüística. Encara que l'objecte del

llibre no sigui en absolut explicar les diferències amb alguns dels qui, com Branchadell però potser des d'altres postulats, defensen la normalització lingüística, no deixa de sorprendre el contrast entre la quantitat d'espai que dedica per exposar les posicions i els arguments dels qui en són contraris, i l'espai dedicat per distanciar-se de la forma de raonar dels partidaris que ell cita. Al llarg del llibre els contraris a la normalització apareixen com a liberals quasi químicament purs. És clar que Branchadell vol centrar l'atac contra aquests des de posicions netament liberals, però ens sembla que en algun lloc hauria d'haver dit que els contraris a la normalització lingüística no ho són *només* per conviccions liberals *i prou*. I no és suficient la referència a la necessitat d'un pacte de govern entre el PP i CIU de la p. 10 perquè ens mostri que té en compte elements aliens al liberalisme per valorar les posicions contràries al català. Ens sembla que podem trobar tanta abstracció de consideracions morals en alguns dels partidaris del progrés de la nostra llengua, com en els textos i afirmacions dels adversaris que ell cita profusament al llarg del llibre.

La pretensió de l'autor de conciliar liberalisme i normalització lingüística ens apar del tot interessant, però ens sembla agosarada la seva intenció, repetida al llarg de les pàgines, de «contribuir a fer que el Partit Popular» pugui abraçar «d'u-

na manera definitiva la causa de la normalització lingüística» (p. 9), acorralant dialècticament els seus ideòlegs de tal manera que, a partir d'ara «haurien de triar entre acceptar-la de debò o continuar atacant-la des d'una posició altra que el liberalisme» (p. 13). Aquesta pretensió potser és fruit d'un punt d'ingenuïtat o, a fi de ser fidels al mètode raonador de l'autor i seguint el que hem dit al paràgraf anterior, Branchadell sembla prescindir, en expressar tan convençudament aquesta voluntat, de qualsevol consideració aliena al discurs purament intel·lectual, i encara restringit al maneig i desplegament dels postulats liberals que ell creu coincidents amb els raonaments dels adversaris. També sembla donar per descomptat que els partidaris de la normalització lingüística defensen aquesta des de posicions il·liberals. Al capdavant l'autor, pressuposant que els contraris a la normalització lingüística que ell cita són liberals, diu que si volen ser liberals han d'acceptar la normalització lingüística. En esguard d'això, els partidaris de la normalització lingüística som titllats d'il·liberals, i també ens diu que si volem defensar la normalització lingüística hem de fer-ho des de postulats liberals.

En el capítol 1 es fa «una presentació sumària del liberalisme entès com a filosofia politicomoral, tot revisant els seus postulats princi-

pals [...]. Aquests són els postulats que després seran rellevants per jutjar els atacs a la normalització lingüística» (p. 11). En realitat la quasi totalitat del capítol és destinada a explicar el principi de «discriminació positiva» o «inversa», que l'autor considera legítim des dels postulats liberals. Aquest principi li servirà de pedra cantonera per conciliar liberalisme i normalització lingüística, i per tant també de clau de volta del seu al·legat. L'exposició sobre aquesta institució, que es desprèn de l'article 9.2 CE, a les p. 19 i següents és correcta, però quan parla de l'aplicació del principi en aspectes lingüístics fa silenci sobre el fet que la CE dedica un precepte, l'article 3.3, a la «discriminació positiva» en matèria lingüística. Quan a la p. 31 observa que el Tribunal Constitucional no ha connectat la «discriminació lingüística positiva» amb l'article 9.2 CE, hauria d'haver observat que sí que ho ha fet amb l'article 3.3 CE, que és l'adient en aquest cas.

D'acord amb tot això, a la p. 36 considera ben planer «repicar als adversaris de la normalització lingüística que s'han escudat darrere el liberalisme»: ens hauríem de limitar a recordar a aquestes persones que la discriminació positiva és una pràctica acceptada tradicionalment pel liberalisme i que s'ha introduït en els ordenaments jurídics de les democràcies occidentals. Per tant, aquests autors haurien d'abandonar

el liberalisme com a plataforma dels seus atacs contra la normalització lingüística». Però a la pàgina següent l'autor mateix reconeix que «la majoria d'adversaris liberals [...] s'han declarat a favor de l'aplicació de mesures de protecció per al català!» Si convenim que la discriminació positiva, o el mateix concepte de llengua pròpia, es tradueix normalment en mesures de protecció, ens preguntem si el debat no és purament nominalista per una banda (els detractors de la normalització lingüística accepten mesures de protecció, però no volen reconèixer la terminologia usada pels defensors de la normalització, ja sigui discriminació positiva, llengua pròpia, llengua nacional o altres), o sobre l'abast de la protecció per l'altra (accepten mesures de protecció, però no les que ha posat en pràctica el Govern). En aquest sentit, i seguint el raonament de Branchadell, podem imaginar fins i tot que els adversaris de la normalització lingüística acceptessin parlar de discriminació positiva. No volem ser pessimistes però la veritat és que no creiem que això atansi gaire cap posició oposada. Sense voler donar idees, ja ens podem imaginar que considerarien el castellà mereixedor d'aquest tipus de mesures, o, en el millor dels casos, que el català potser mereix alguna subvenció, cosa amb la qual ja deuen estar d'acord.

El capítol 2 presenta i il·lustra

els arguments dels adversaris de la normalització lingüística en els darrers temps. Ho fa globalment sota l'epígraf «arguments liberals contra la normalització lingüística». Encara que hi reconeix també mòbils polítics, l'autor creu que els atacs no s'emmarquen en una campanya política puntual, per tal com es remunten al 1978 i se succeeixen de llavors ençà, tant des de l'interior com de l'exterior de Catalunya. El fet que interessa per a la tesi del llibre és que, segons l'autor, «tots aquests atacs han estat llançats des de posicions que, de manera explícita o implícita, se situen en l'òrbita liberal» (p. 40). Tot seguit es presenten una sèrie de textos, s'exposen succintament o simplement se citen les posicions del diari *ABC*, de la Real Academia Española, de Gregorio Salvador, d'Ivan Tubau, de Federico Jiménez Losantos, de *El manifiesto por la tolerancia lingüística en Cataluña*, de *Asociación por la lengua española en la Administración de Justicia*, de Miguel Platón, del Partit Popular a través de l'ex-president de Catalunya, Aleix Vidal-Quadras, i de Manuel Jardón. Branchadell reconeix «excessos verbals» i «virulència» en el llenguatge de «la majoria d'adversaris de la normalització lingüística del català» (p. 65 i 68), però tot i així sempre vol trobar un rerefons liberal que intentarà isolar per analitzar-lo.

Per la nostra banda, i si es vol, també al marge dels excessos ver-

bals (que ens sembla que també s'haurien de tenir en compte en qualsevol anàlisi global igualment rigorosa en el grau que pretén Branchadell), ens sembla difícil d'encaixar moltes, si no totes, les opinions contràries a la normalització lingüística que exposa l'autor sota una orientació liberal. I això tant des dels nostres elementals coneixements sobre el liberalisme, com si les analitzem sota els mateixos paràmetres que l'autor exposa succintament. Resumint, creiem que un liberal ha d'acceptar si més no que els principis d'aquesta filosofia han de resistir una aplicació analògica, per no dir universal. No creiem que sigui liberal reivindicar uns drets individuals en un lloc i acceptar la negació d'aquest dret igual o anàleg en un altre lloc per raons ideològiques. Ens costa considerar liberal una opinió que ataca el català en els àmbits específics on tot just sembla recuperar-se i no dedica un sol mot a reivindicar la mateixa llibertat lingüística, de debò, en tota la munió d'àmbits que no cal esmentar on el català és inexistent, o bé allà on els qui gosen utilitzar-lo troben tota mena d'obstacles. No és liberal defensar el castellà a Puerto Rico en termes que fan pensar en la reivindicació d'un dret col·lectiu i negar l'existència d'aquest tipus de drets quan no interessa. No és liberal atacar el català quan tot just aixeca el cap en un àmbit i defensar la primàcia del castellà en el mateix o en

un altre àmbit quan convé, com fan l'ABC, la Real Academia Española, Gregorio Salvador, l'*Asociación por la lengua española en la Administración de Justicia*, Miguel Platón, el Partit Popular i Manuel Jardón, si hem de delimitar aquells dels comentats per Branchadell que és públic i notori que ho fan.

Si se'ns digués que no és rigorós introduir elements aliens al món de l'ensenyament quan s'està analitzant aquest, tampoc no ens sembla liberal l'opinió dels qui defensen la llibertat de llengua només a Catalunya o allà on això augmentaria la presència del castellà, i tampoc no veiem per què la tria hauria de ser limitada, des d'aquell raonament liberal, al català i al castellà. Acceptem que seria una tesi basada en algun corrent del liberalisme la reivindicació d'un dret universal de tria lingüística a l'ensenyament, vàlid per a tothom i a tot arreu. No tenim dades, ni dins el llibre ni fora, que permetin pensar que els qualificats de liberals per Branchadell estiguin a favor del dret dels catalans, gallecs, bascos o magribins, residents a Madrid o arreu, a triar escoles en llur llengua materna. Del llibre mateix es desprèn que algun dels pretesos «liberals» no defensa drets anàlegs per a uns i per a altres. A Platón li sembla «totalitari» i un «atemptat a la llibertat de les persones» una cosa acceptada per qualsevol ordenament jurídic democràtic: que els poders públics fixin la llen-

gua de l'ensenyament. Si intuïssim que Platón creu i defensa que un col·legi públic de Melilla pot triar, mitjançant els seus òrgans representatius, el berber com a llengua vehicular, llavors podríem parlar de liberalisme.

També trobem molt difícil d'incardinar dins del liberalisme les opinions del virulent Jardón (p. 68). Considerar l'ensenyament obligatori del gallec (només com a objecte d'ensenyament) una «assignatura ideològica», un atemptat «contra la llibertat dels individus» i un «balaframent» (p. 68 i 69), només es podria qualificar de liberal si s'expressés la mateixa opinió en relació amb l'ensenyament obligatori de qualsevol idioma, a no ser que se'ns expliqués, amb raonaments liberals i no ideològics, per què el gallec sí i un altre no. Després d'un reguitzell de prejudicis jacobins, sense vinculació aparent amb el liberalisme, Jardón fa un al·legat liberal en què ve a abonar la discriminació positiva en favor de les llengües «més útils», «més universals» (p. 73 i 74).

A última hora Branchadell detecta alguna «incoherència interna» en Jardón i en Salvador (p. 75), però lluny de titllar aquell d'illiberal en el contingut i denunciar l'ús capciós que el mateix Jardón fa de l'etiqueta de liberal, Branchadell li pondera, entre altres coses, la denúncia que fa contra l'ensenyament del gallec, i li ho fa pel fet que Jardón corona els seus blames qualifi-

cant aquesta mesura com a illiberal (p. 75). Sobta de debò que Branchadell sigui tan indulgent i generós a l'hora d'aixoplugar sota el parai-gua del liberalisme argumentacions i opinions la natura, l'objectiu i l'abast de les quals s'allunya de qualsevol principi general, extrapolable a tots els casos anàlegs, basat en la llibertat individual en un pla d'igualtat per a tothom, com manarien els cànons liberals. Aquesta benedicció liberal tan forçada, sigui compartida o no per l'autor, contrasta amb l'intent de rigor formal i argumental de la seva tesi. I també ens sembla estrany que en un cabàs liberal tan balder no hi hagi sabut encabir, mitjançant la institució de la discriminació positiva, la noció d'interès públic, la de minoria, la d'identitat, la de comunitat lingüística o per un altre títol, conceptes com ara el de dret col·lectiu o el de llengua pròpia. A les pàgines 197 i següents Branchadell ens mostra com Jardón i Salvador són partidaris de la selecció natural de les llengües, i per tant del darwinisme lingüístic més radical, per esguard del tòpic que les llengües són mers «instruments de comunicació, i com a tals el seu valor és directament proporcional a la seva utilitat». Al final de l'obra (p. 199) l'autor refutarà aquesta tesi tot adduint que hi ha un lligam entre els individus i la comunitat cultural de què són membres i que «la identitat cultural, i més específicament la lingüística, és important per

a l'individu» (p. 201). Ací trobem que l'autor accepta el concepte col·lectiu de comunitat lingüística, però només li servirà per acabar donant suport al concepte, igualment col·lectiu, de minoria.

Al capítol 3, després de rebatre la major part dels arguments «liberals» contra la normalització lingüística, l'autor considera convincent en part l'atac d'algunes de les opinions esmentades contra el sistema lingüísticoescolar català, perquè aquest «hauria de permetre que les persones que trien l'ensenyament en castellà fossin tractades com a iguals, i això és dubtós, si més no», a més d'insistir en el fet que les nocions de llengua pròpia i de dret col·lectiu «són genuïnament il·liberals» (p. 81). En aquest capítol l'autor explica correctament la inexistència d'un dret fonamental a rebre l'ensenyament en la llengua de lliure elecció, però considera que la immersió lingüística, tal com està plantejada actualment, «no és un cas de discriminació positiva en favor del català» (p. 131). Hi fila raonaments tant contra els adversaris de la normalització lingüística com contra els partidaris d'aquesta que no s'ajusten a arguments liberals o, simplement, els arguments dels quals considera poc rigorosos. L'autor conclou que «la catalanització permanent de l'ensenyament» és «una mesura de desigualtat que no és justificada per un objectiu d'igual-

tat» (p. 131). Sembla que també fa seu que «el sistema lingüísticoescolar vigent a Catalunya, en el qual el dret a rebre el primer ensenyament en castellà es materialitza en l'atenció individualitzada, amenaça seriosament el dret fonamental a la igualtat de les persones que volen exercir-lo, és a dir, el dret a ser tractades com a iguals. Per tant, el sistema *no* es pot salvar del càrrec d'il·liberalitat que se li imputa» (p. 132 i 133).

Ens sembla que en aquestes conclusions l'autor confon el reconeixement d'un dret per part del Parlament de Catalunya, amb el fet que aquest dret sigui automàticament un dret fonamental i, per tant, s'hagi d'aplicar de manera uniforme per a tothom. Certament no ens sembla estranya una tal confusió en aquest àmbit, ja que malgrat que la STSJ de Catalunya de 24 de febrer de 1994, esmentada a la p. 93, legitima l'atenció individualitzada, també convida a confondre el reconeixement legal d'un dret amb el fet que aquest dret es pugui considerar com a fonamental. Escau d'afegir que aquesta Sentència va ser confirmada per la del Tribunal Suprem de 17 d'abril de 1996 a què hem alludit més amunt, no esmentada per l'autor. Fins i tot la Sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans de 23 de juliol de 1968, també esmentada a la p. 84, pot donar peu a considerar que algun aspecte de la política lingüística pot constituir una desi-

gualtat discriminatòria. El fet, però, és que aquestes sentències i altres legitimen la immersió i l'atenció individualitzada en el cas del TSJ, i al seu torn el TEDH havia legitimat també la quasi totalitat de les mesures adoptades pel Govern belga, restrictives de l'ensenyament en francès a Flandes. Si acaràvem el sistema lingüísticoescolar català amb els criteris d'aquestes sentències, i amb altres com la també esmentada per Branchadell del Tribunal Constitucional (la Sentència 337/1994, de 23 de desembre), hi ha raonaments suficients perquè, a l'igual dels tribunals esmentats, el sistema lingüísticoescolar català no es pugui considerar discriminatori. I si no és discriminatori és justament perquè no contradiu el principi d'igualtat. I si no contradiu el principi d'igualtat, el sistema no és il·liberal. Per cert que, en relació amb el principi d'igualtat, no podem deixar de recomanar el treball publicat per Bruno de Witte a la REVISTA DE LENGUA I DRET núm. 6, de desembre de 1985, p. 43 a 126 (*Linguistic equality. A study in comparative constitutional law*), el qual ara tot just ens podem limitar a esmentar en suport de la nostra tesi. És cert que la tasca de rebatre els arguments de Branchadell, d'altra banda exemplars en la seva exposició, mereixeria un desplegament molt més detallat que no pas els raonaments i les remissions succintament exposades, però això ultrapassaria el caràcter de mera

recensió d'aquest escrit. De totes maneres no s'acaba d'entendre com, pàgines després (p. 207 i 208), l'autor sembla defensar el sistema lingüísticoescolar català no només com una mesura de discriminació positiva, suport que —si fos l'únic— impediria que fos permanent, sinó perquè el liberalisme també accepta mesures permanents de protecció de les minories amenaçades, i els catalans, segons l'autor, ho som.

Com a pas previ per a la conciliació entre normalització lingüística i liberalisme, Branchadell consagra el capítol 4 («Contra la llengua pròpia») a «desacreditar la noció de llengua pròpia, entesa com a fonament últim de totes les acusacions d'il·liberalitat adreçades a la política de normalització lingüística» (p. 12 i 13). En primer lloc, l'autor considera que «la noció de llengua pròpia és dubtosa» i certament ens mostra la feblesa d'alguns comentaris de persones favorables a la normalització lingüística, que potser obliguen els qui hem escrit sobre la qüestió a primfilar encara més en la nostra argumentació i en la seva difusió. És veritat que la relació d'aquest concepte amb «llengua originària» no més és parcialment encertada, i és veritat que en les situacions de contacte entre llengües arreu del món hi ha territoris que comparteixen més d'una llengua pròpia simultàniament, fins i tot aplicant-hi el criteri d'historicitat, que sembla ser el

que ajuda més a explicar el concepte de llengua pròpia. Té raó també Branchadell en el fet que cal que els estudiosos tinguem la màxima cura en els nostres arguments perquè aquests no tinguin un «efecte bumerang» (p. 157 *sq*), com el que pot tenir el concepte de llengua materna (comentat a l'apartat 4.2.1 del llibre), el blasme de la diglòssia (comentat a l'apartat 4.2.2) o —afegim nosaltres— la mateixa historicitat. Creiem, en aquest sentit, que és interessant esbossar el camí de l'ecolingüística —a la qual no fa referència l'autor—, per les seves connotacions interdisciplinàries, i pel fet que se'n poden extreure perfectament conseqüències jurídiques en favor de les llengües amenaçades. Pensem que d'aquesta anàlisi es podria desprendre el principi que el grau de protecció que mereix una llengua és inversament proporcional a la seva salut: se li ha de donar més protecció com més minoritària sigui. Naturalment, aquesta protecció major ha de ser proporcional al nombre de parlants, ha de tenir en compte les altres llengües en contacte i altres elements que caldria valorar segons el cas.

No ens acaba de semblar, amb tot, que el concepte de llengua pròpia sigui més dubtós que el de llengua nacional, llengua materna o fins i tot llengua oficial. O que ho sigui més que no pas solucions jurídiques com ara que a Finlàndia les persones s'han de declarar pertanyents

només a un grup lingüístic, sense que es puguin declarar bilingües, o que en diversos ordenaments jurídics el fet de conèixer una llengua de l'Estat pugui facilitar l'obtenció de la nacionalitat. D'altra banda, i en relació amb el possible contingut del concepte, qui pot dubtar que hi ha alguna relació, per més arguments en contra que puguem aconseguir acumular, entre Extremadura i la llengua castellana, i que d'aquesta relació bé es poden desprendre uns drets lingüístics per als qui la parlen, la majoria probablement d'origen consuetudinari, que fan que els seus parlants siguin més o menys conscients que no podran exercir exactament aquests mateixos drets un cop travessada la frontera amb Portugal. No ens sembla pas que almenys acceptar aquest fet sigui illiberal. Tampoc no ens sembla que aquest plantejament estigui tan allunyat del concepte de comunitat lingüística que l'autor reconeix sense problemes, tal com hem dit. D'altra banda, al nostre treball del número 26 d'aquesta Revista mostrem com al segle ix ja es parla del caràcter propi d'una llengua.

Altrament, Branchadell deu saber que diversos estatuts d'autonomia han elevat aquest concepte a categoria jurídica, i els nostres coneixements jurídics no la fan pas més dubtosa que molts altres conceptes i institucions jurídics de totes les branques del dret. El mateix autor es mostra altament respectuós

amb el dret positiu, per exemple, en l'article *Vindicación de la ley de política lingüística* publicat a *El País* de 13 de gener de 1998, tot replicant a Ana Maria Moix que la normalització lingüística és «un mandato del Estatuto de autonomía de Cataluña». No hem sabut trobar, en canvi, en el llibre que comentem, les referències legals al concepte de llengua pròpia i, per tant, cap rèplica a aquestes. En definitiva, es tracti o no d'un concepte més o menys indeterminat, creiem que bé es pot parlar del concepte jurídic de llengua pròpia, no només per la raó positivista que està reconegut a nombroses normes. En podem parlar, entre altres motius, perquè els adversaris de la normalització lingüística no el neguen, ans reivindiquen que el castellà a Catalunya també ho és.

Però Branchadell afegeix que encara que el concepte llengua pròpia no fos dubtós, «el català podria no ser la llengua pròpia de Catalunya», com reivindiquen els adversaris esmentats. Francament, l'exemple que ens posa Branchadell de les opinions d'un conspicu exlíder de l'extrema dreta més franquista (p. 149) desdiuen força dels esforços dialèctics de l'autor. La presència d'autors i fonts d'opinió gens liberals com aquesta al llarg del llibre fa rumiar si, al capdavall, l'autor no ens fa, en part, implícitament una proposta de renúncia al concepte de llengua pròpia per no enfurismar aquells qui volen culminar el procés

de substitució lingüística. Certament no sabem que les renúncies i concessions que fa el llibre als adversaris de la normalització lingüística n'hagin convertit cap en defensor d'aquesta, tal com pretén el llibre. El que sí que ha aconseguit l'obra, segons comentaris referits més amunt, és fer pensar a aquells adversaris que Branchadell ha afeblit la força de les raons dels partidaris de la normalització lingüística.

Branchadell blasma repetidament que «els drets col·lectius dels catalanoparlants hagin de prevaler per damunt dels drets individuals dels castellanoparlants» (p. 184). Critica, per illiberal, que un dret col·lectiu pugui limitar un dret individual (p. 128). En definitiva, sembla voler negar la legitimitat del principi de territorialitat, però només en relació amb el cas català. No sembla pas que, en general, es consideri illiberal que els ordenaments jurídics limitin els drets individuals per raons d'utilitat pública o d'interès social, com ara per fer una obra pública, o bé per protegir el patrimoni històric, artístic o arqueològic, el patrimoni natural o el medi ambient. La preeminència jurídica o institucional d'una llengua o més per sobre de les altres és un fet acceptat arreu i és evident que això limita els possibles drets lingüístics dels ciutadans que trien una llengua diferent de les oficials. La preeminència jurídica del castellà a Extremadura, el portuguès a Portu-

gal i l'italià a la Toscana creiem que és legítima sobre la base del dret col·lectiu dels pobles respectius a fer prevaler l'ús d'aquestes llengües per sobre de l'hipotètic dret que pogués reivindicar algú en favor de l'ús d'altres llengües. O, si es vol, en termes acceptats per Branchadell, aquella preeminència jurídica de la llengua oficial bé deu tenir suport en l'existència d'una comunitat lingüística clarament predominant. Per tant, ens sembla legítim que un ciutadà no pugui exigir el dret a l'ensenyament en català a Extremadura, Portugal o la Toscana i que hi prevalgui el criteri territorial, o si es vol, de la comunitat lingüística hegemònica, sense perjudici que els governs respectius poguessin optar per reconèixer aquell dret de tria. Tampoc no ens sembla ben raonat que la pretesa inexistència de drets col·lectius només hagi de beneficiar els drets dels castellanoparlants. Si no existissin els drets col·lectius, o una certa territorialitat de les llengües, o una comunitat lingüística dominant, o tant se val com se li vulgui dir, tothom hauria de tenir les mateixes expectatives d'ús de la seva llengua individual a tot arreu. Els fets, però, demostren aclaparadorament el contrari.

Després, doncs, que l'autor hagi donat la raó als adversaris de la normalització lingüística en dos importants aspectes com són el sistema lingüístic de l'ensenyament i el concepte de llengua pròpia, intenta,

al capítol V «Liberalisme i normalització lingüística», «defensar una justificació de la normalització lingüística a Catalunya que sigui acceptable des del punt de vista liberal; en concret, el nostre <seu> propòsit és argüir que les mesures de normalització lingüística, entre les quals cal situar el sistema lingüísticoescolar vigent, lluny d'amençar el postulat liberal de la igualtat, són necessàries per tractar els individus com a iguals» (p. 187). Ja hem esmentat abans el treball de De Witte, on ens forneix arguments per demostrar que no cal considerar les mesures de protecció de les llengües febles com derogacions legítimes del principi d'igualtat, ans més aviat constitueixen mesures per a l'aplicació correcta d'aquest principi.

Pel que fa al sistema lingüísticoescolar, ja hem avançat que la benedicció final que en fa l'autor a les p. 207 i 208 no ens dona de parer que lligui gaire amb els retrets anteriors ja comentats, on sembla estar basant d'acord amb els adversaris de la normalització lingüística en aquest punt. Però es que, a més, aquesta benedicció final basada, com també hem avançat, simplement en el fet que la comunitat catalanoparlant sigui una minoria, tampoc no ens apar adient amb la universalitat dels principis liberals. Seguint exemples anteriors nostres, l'argument de la minoria no ens explica per què és legítim, des de l'òptica liberal, que

l'ensenyament a Extremadura sigui només en castellà, i tampoc no ens explica per què si un català o un portuguès hi van no tenen perquè veure reconegut, també des de l'òptica liberal, cap dret a triar l'ensenyament en la seva llengua. I no s'hi val a adduir que els catalans a Extremadura no serien una minoria lingüística perquè Branchadell també ens deixa clar (p. 107 i 108) que els castellanoparlants no són una minoria lingüística a Catalunya. Ens sembla que o bé es considera il·liberal l'absència de llibertat lingüística a l'ensenyament a Extremadura, o bé hem de considerar ajustat al liberalisme el principi de territorialitat, el concepte de llengua pròpia o qualsevol altra denominació que expressi que l'ús del castellà a les escoles extremenyes no és una simple opció política, sinó que té una certa base en fets metajurídics.

La paradoxal justificació final de la bondat del sistema lingüístico-escolar sembla, doncs, basada en el concepte de minoria. Aquesta base ja va servir primerencament perquè Tubau intentés arrencar alguna riarella. Tubau, i posteriorment Bañeres, remarquen el convenciment de Branchadell sobre aquest punt en reproduir tots dos unes curioses declaracions de l'autor del llibre present a la revista *El Temps*, on entre altres coses diu que «la pertinença de Catalunya a l'Estat espanyol permet l'hegemonia del català». Bañeres constata, encertadament, que

afirmar que la legitimitat del nostre sistema lingüístico-escolar prové del fet que «constituïm una minoria dins Espanya» és com dir que «tenim drets perquè formem part d'Espanya!!!» (p. 19). Castiñeira, al seu torn, denuncia que si el lector catalanista «accepta una política lingüística *more* Branchadell, ha de renunciar a la categoria de nació sobirana per a Catalunya i ha d'assumir permanentment la gepa de minoria cultural. Si, per contra, intenta exercir sobiranament aquells poders de què tota nació fa ús, llavors sembla condemnat a ser titllat de no-liberal» (p. 34). Realment fa estrany que Branchadell no tingui en compte que els drets reconeguts a les minories, com els drets fonamentals i els drets previstos en les relacions amb l'Estat, es reconeixen justament per limitar la potestat d'*imperium*, la supremacia i els poders exorbitants de tota Administració davant dels ciutadans. Els drets neixen, doncs, com una defensa davant les potestats i, en general, la posició de poder de l'Estat en esguard dels ciutadans. Això, juntament amb la separació de poders, l'Estat de dret i altres principis democràtics, ho devem a alguns liberals. Si els drets de les minories s'han creat, com tots els drets individuals, per fer front a l'Estat, sembla que això vol dir que l'Estat ha de tenir per força més poder que les minories. Sorpren que es pugui afirmar seriosament que és millor gau-

dir dels drets que et concedeix l'Estat com a minoria, que exercir les potestats inherents a tot Estat, per més drets que, eventualment, aquest hipotètic Estat decideixi concedir a les minories. Tampoc no ens semblaria prou seriós adduir el cas excepcional del Quebec. Aquest fet confirma que l'autor vol ignorar fins a les últimes conseqüències la influència de les relacions de poder en el contacte entre llengües, però és clar que ací no podia: li ha sortit un parallogisme de la mida dels que intenta combatre al llarg del llibre, talment un sofisma. No sabem que cap independentista, convençut per aquests raonaments, es pugui estimar més ser membre d'una minoria protegida, que no pas protegir, un cop assolida la independència, la minoria castellanoparlant i totes les altres amb la màxima generositat.

Per concloure, els conceptes de llengua pròpia i de dret col·lectiu li semblen, doncs, a Branchadell el gran obstacle perquè la política lingüística catalana pugui ser explicada des del liberalisme, malgrat que les conseqüències jurídiques d'aquest concepte que esmenta l'autor semblen homologables amb els principis liberals. El mateix principi de propietat ens sembla fàcilment legitimable si més no a través del concepte de comunitat lingüística, reconegut per l'autor. Tot i la nostra discrepància amb aquesta i altres conclusions del llibre, confiem que aquest contribueixi a un debat i unes reflexions que redundin en benefici de la normalització del català i les altres llengües amb problemes d'ús.

Joan Ramon SOLÉ
ksdl0006@correu.gencat.es

Toni MOLLÀ (ed.), *La política lingüística a la societat de la informació*, Alzira, Edicions Bromera, 1998, ISBN 84-7660-435-1.

Aquest dotzè volum de la col·lecció Graella d'Edicions Bromera consolida el prestigi i l'encert d'una línia editorial coherent i ambiciosa que ha collaborat d'una manera rellevant a l'establiment i a la difusió d'uns estudis sobre sociolingüística caracteritzats pel rigor i la modernitat del seu plantejament. L'aparició continuada de publicacions com aquesta ajuden a mantenir la sociolingüística catalana en un bon nivell internacional.

Toni Mollà és sens dubte un dels artífexs d'aquesta destacada labor intel·lectual i científica, i és alhora l'editor del volum que ara ressenyem. *La política lingüística a la societat de la informació* inclou, després de la presentació d'Anna-Raquel Serrano i d'un extens i important preàmbul de Toni Mollà, deu treballs agrupats en les seccions temàtiques següents: la societat de comunicació de masses, la societat